

Kraków, dn. 1.9.2026

Ks. prof. dr hab. Henryk Sławiński
Katedra Homiletyki i Komunikacji Religijnej
Wydział Teologiczny Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
ul. Franciszkańska 1, 31-004 Kraków

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgra lic.

Josepha Inarigu Abu

pt. New Evangelization According to the Teaching of John Paul II as a Basis for the Growth of the Church in Nigeria

UKSW, WARSZAWA 2026.

napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Marka Tatara

Sentencja

Zgodnie z umową o dzieło nr WT-PD/17/2026 zamówioną przez UKSW reprezentowany przez Dyrektora Instytutu Nauk Teologicznych, ks. dra hab. Wojciecha Kłuja, prof. UKSW w Warszawie dotyczącą przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Josepha Inarigu Abu w postępowaniu doktorskim wszczętym na posiedzeniu Rady Instytutu Nauk Teologicznych UKSW dnia 29.06.2026 r. (uchwała 196/2026), w związku z uchwałą nr 197/2026 z dnia 29.06.2026 r. powołującą mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej, po wnikliwej lekturze i zapoznaniu się z treścią rozprawy, stwierdzam, że **spełnia ona ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim** (zob. *Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki: Dz.U. z 2003 r. nr 65, poz. 595; z 2005 r. nr 164, poz. 1365 oraz art. 178 ust. 1 pkt. 1 i ust 2 w zw. z art. 8 ust.1 i art. 186 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.)*).

Uzasadnienie

Uzasadnienie przedstawię w następujących po sobie punktach, poprzedzonych wprowadzeniem dotyczącym istoty działalności Kościoła: 1. Omówienie problemu badawczego, celu rozprawy, źródeł i metody; 2. Uwagi dotyczące struktury i treści rozprawy; 3. Ocena merytorycznej wartości rozprawy; 4. Ocena jej formalnych aspektów; 5. Mankamenty i sugestie; 6. Zagadnienia do dyskusji; 7. Podsumowanie oceny; 8. Wniosek końcowy.

Wstęp

Jan Paweł II (1978-2005) widział ogromną potrzebę ożywienia misyjnej działalności Kościoła. Rozpoczął swój pontyfikat wołaniem: „Nie bójcie się, otwórzcie drzwi Chrystusowi”. Jego pontyfikat nie był naznaczony defensywnie: nie rozumiał Kościoła jako bastionu, którego trzeba bronić. Dostrzegał, że Kościół założony przez Chrystusa, będący prasakramentem, mistycznym Ciałem Chrystusa ma, otrzymaną od swego Założyciela, ważną misję wobec świata. Jednym z istotnych zadań Kościoła jest głoszenie Dobrej Nowiny o Bożym planie zbawienia. Jan Paweł II dał przykład zaangażowania w tę misję. Odwiedził większość państw na świecie z głoszonym ustnie przesłaniem Dobrej Nowiny. Wypełniał misję przepowiadania również korzystając z pisma. Zostawił po sobie czternaście encyklik i czternaście adhortacji apostolskich, dwanaście konstytucji apostolskich i czterdzieści dwa listy apostolskie i wiele innych tekstów.

Niewątpliwą zasługą Jana Pawła II jest zainspirowanie ‘nowej ewangelizacji’. Papież z Polski użył sformułowania „nowa ewangelizacja” podczas swej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny w homilii w trakcie Mszy Świętej na placu przed Opactwem Cystersów w Krakowie - Mogile. Dnia 9 czerwca 1979 roku Jan Paweł II mówił: „Otrzymaliśmy znak, że na progu nowego tysiąclecia – w te nowe czasy i nowe warunki wchodzi na nowo Ewangelia. Że rozpoczęła się nowa ewangelizacja, jak gdyby druga, a przecież ta sama co pierwsza”.

Dzielnica Krakowa, Nowa Huta została zaprojektowana przez władze komunistyczne jako alternatywa dla katolickiej i tradycyjnej dawnej stolicy Polski; jako „miasto bez Boga” i bez kościołów, zamieszkane przez klasę robotniczą pracującą w Hucie Lenina. Jednak mieszkańcy Nowej Huty upomnieli się o obecność symboli religijnych, w tym krzyża i kościoła w sferze publicznej. Choć wiele osób zostało poddanych represjom, świątynia z czasem powstała, co mocno wspierał biskup Karol Wojtyła. To doświadczenie młodego wówczas biskupa dało mu przekonanie, że nawet w środowisku zsekularyzowanym, poddanym silnej ateizacji, wierzący mogą upomnieć się o swoje prawo do wolności religijnej.

Widziana w tym historycznym i kulturowym kontekście budowa kościoła Matki Bożej Królowej Polski, zwanego popularnie „Arką Pana” w Nowej Hucie – Bieńczycach było dla papieża Jana Pawła II doświadczeniem, z którego mógł po latach czerpać inspirację do ogólnoswiatowego programu odnowy wiary w krajach i narodach ukształtowanych wprawdzie przed wiekami przez chrześcijaństwo, ale poddanych głębokim procesom sekularyzacji.

Następnie dużym echem odbiło się w świecie przemówienie Jana Pawła II w 1983 roku na Haiti do biskupów skupionych w konferencji episkopatów CELAM (Address to the Bishops of Latin America, Port-au-Prince, Haiti, March 9, 1983), w którym stwierdził, że nowa ewangelizacja powinna być „nowa w zapale, metodzie i środkach wyrazu”. Impulsy do ożywienia odpowiedzialności wszystkich ochrzczonych za przepowiadanie Kościoła zostały rozwinięte w encyklice *Redemptoris Missio* i adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*.

Zagadnienie podjęte przez Jana Pawła II dotyczy stałej misji Kościoła. Pozostaje więc zawsze aktualne. Joseph Inarigu Abu podjął się zadania opracowania zagadnienia nowej ewangelizacji w ujęciu Jana Pawła II jako impulsu do rozwoju Kościoła w Nigerii. To jeden z największych krajów świata o bardzo dynamicznej demografii. Jego powierzchnia wynosi 923 769 kilometrów kwadratowych. Społeczeństwo tego kraju, liczące ponad 240 milionów, o dużej tendencji wzrostu, jest bardzo zróżnicowane pod względem kulturowym, etnicznym (ponad 350 grup etnicznych) oraz językowym (ponad 500 języków) (por. s. 96-97).

Nigeria, po okresie kolonizacji brytyjskiej, uzyskała niepodległość 1 października 1960 roku. Po okresie walk o władzę, cieszy się od 1999 roku w miarę ustabilizowaną demokracją. Po Indiach, Chinach, Stanach Zjednoczonych, Indonezji i Pakistanie, Nigeria jest szóstym najludniejszym krajem świata, ale pod względem gospodarczym mieści się dopiero w okolicach pięćdziesiątego miejsca na świecie. Posiada jednak ogromny potencjał gospodarczy osłabiany przez wewnętrzne walki.

Nigeria jest krajem o bardzo dynamicznym rozwoju gospodarczym, naukowym i technologicznym. Korzysta z nowoczesnych środków komunikacji, edukacji i interakcji społecznych. Podlega też silnym procesom sekularyzacji, które powodują osłabienia wartości moralnych oraz rosnącą obojętność religijną. Wpływ relatywizmu, subiektywizmu, egalitaryzmu, indywidualizmu i materializmu na społeczeństwo nigeryjskie stanowi potężne wyzwanie dla ewangelizacyjnej działalności Kościoła.

Głównymi religiami Nigeryjczyków są islam (54 procent) i chrześcijaństwo (46 procent). Przy czym chrześcijanie należą głównie do różnych wspólnot protestanckich, a katolicy stanowią jedynie nieco ponad piętnaście procent społeczeństwa.

Fenomenem w skali światowej jest częstotliwość udziału katolików we Mszy Świętej. Nigeria jest krajem, w którym, według danych opublikowanych w 2023 r. przez Georgetown University's Center for Applied Research in the Apostolate (CARA), 94 procent katolików Nigerii deklaruje udział we Mszy Świętej w niedzielę lub w tygodniu (Ngala Killian Chimton. *Nigeria's Mass attendance is one of highest in the world — so is its persecution* (February 17, 2024). OSV News. <https://catholicreview.org/nigerias-mass-attendance-is-one-of-highest-in-the-world-so-is-its-persecution/>)

1. Problem badawczy, cel rozprawy, źródła i metoda

Zagadnieniem, które stanowi zasadniczy **problem rozprawy** jest pytanie o to, w jakim sensie nowa ewangelizacja, spopularyzowana w nauczaniu i działalności Jana Pawła II, stanowi podstawę dla wzrostu Kościoła w Nigerii. Odpowiadając na to pytanie autor zastosował dedukcyjny sposób argumentacji. Opisał wnikliwie historię i znaczenie tytułowego zagadnienia „nowa ewangelizacja” jako proces przekazywania wiary chrześcijańskiej ludziom wcześniej ochrzczonej, ale żyjącym w krajach i środowiskach, które zostały poddane intensywnym procesom sekularyzacji, a nawet utraciły żywy kontakt z Bogiem i Kościołem.

Joseph Abu nawiązał do pierwotnego użycia terminu „nowa ewangelizacja” przez Jana Pawła II w Nowej Hucie i omówił historię zagadnienia (s. 66). Zgodnie z nauczaniem papieża z Polski nowość ewangelizacji wyraża się w nowym w zapale, wynikającym z osobistego nawrócenia i głębokiej relacji chrześcijanina z Jezusem; w nowych metodach, w których podstawową jest bezpośrednie świadectwo życia i głoszenie kerygmatu, czyli podstawowych prawd Ewangelii; w nowych środkach wyrazu, czyli z wykorzystaniem współczesnych środków komunikacji międzyludzkiej, zrozumiałego języka, nowoczesnej technologii, w tym Internetu i mediów społecznościowych oraz symboli kultury adresatów ewangelizacji. „Nowa ewangelizacja” skierowana jest przede wszystkim do osób ochrzczonej, które przez chrzest formalnie przynależą do Kościoła, ale w praktyce żyją tak, jakby Boga nie było. Oni są głównymi adresatami „nowej ewangelizacji”. I wreszcie „nowość ewangelizacji” wyraża się w zaangażowaniu wiernych świeckich na mocy przyjętego chrztu. Tak rozumiana ewangelizacja nie jest wyłącznym zadaniem osób wyświęconych i konsekrowanych, ale misją każdego przekonanego chrześcijanina, który, po osobistym nawróceniu, staje się aktywnym członkiem wspólnoty wierzących i ewangelizatorem w swoim środowisku życia, pracy i wypoczynku. Dzieło ewangelizacji, choć zależy od jednostek, jest realizowane przez wspólnoty: małe grupy i ruchy kościelne, których członkowie nawiązują żywe relacje i dzielą się doświadczeniem wiary w Jezusa Chrystusa.

Głównym **celem przeprowadzonych badań** jest zgłębienie nauczania Jana Pawła II na temat nowej ewangelizacji, opracowanie biblijnych podstaw tytułowego zagadnienia oraz aplikacja do sytuacji Kościoła katolickiego w Nigerii. Joseph Abu wyznaczył swoim badaniom naukowym cel duszpasterski i akademicki (s. 11). Cel duszpasterski uzasadnił tym, że Kościół w Nigerii potrzebuje strategii pozwalającej odpowiedzieć na realia współczesnego życia, a akademicki tym, że teologiczne opracowanie nauczania Jana Pawła II o nowej ewangelizacji dostarcza solidnego fundamentu dla takiej strategii. Rozprawa doktorska Josepha Abu służy usystematyzowaniu nauczania Jana Pawła II na temat nowej ewangelizacji oraz utrwaleniu pamięci o nim. Służy też wnikliwej refleksji nad aplikacją tego nauczania w kontekście ewangelizacyjnej działalności Kościoła w Nigerii. Rekomendacje dla tej działalności zaproponowane w ostatnim rozdziale pracy mają swoje inspiracje w nauczaniu Jana Pawła II i mają na celu promowanie stałego wzrostu wiary katolickiej w Nigerii i wspieranie bardziej intensywnego uczestnictwa wiernych w ewangelizacji.

Za **źródła rozprawy** posłużyły przede wszystkim teksty biblijne oraz teologiczne z magisterialnego nauczania Kościoła, a zwłaszcza z nauczania Jana Pawła II na temat nowej ewangelizacji, przepowiadania i misyjnej działalności Kościoła. Wśród wykorzystanych źródeł są: Pismo Święte i komentarz biblijny, wybrane dokumenty Soboru Watykańskiego II, papieży: Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka oraz wybrane dokumenty dykasterii Stolicy Apostolskiej oraz komisji teologicznej. Ponadto wykorzystana została literatura przedmiotu opublikowana w zwartych monografiach, artykułach, a także netografia na temat nowej ewangelizacji oraz zagadnień społecznych, religijnych i kulturowych charakterystycznych dla społeczeństwa Nigerii.

Autor rozprawy stwierdził, że zastosował metodę dedukcyjną. Takie stwierdzenie, to zbyt mało. Trzeba jednak przyznać, że Joseph Abu zastosował w rozprawie konsekwentnie realizowaną metodę naukową. Za punkt wyjścia przyjął opracowanie zagadnienia nowej ewangelizacji na podstawie analizy tekstów biblijnych oraz dokumentów Stolicy Apostolskiej od Soboru

Watykańskiego II do papieża Franciszka z celowym pominięciem wielu dokumentów z nauczania Jana Pawła II, któremu zostało poświęcony osobny rozdział rozprawy. Dalszym etapem badań było wnikliwe, analityczne opracowanie sytuacji działalności Kościoła w Nigerii oraz wyzwań dla nowej ewangelizacji. Taki konsekwentny sposób postępowania naukowego pozwolił na sformułowanie rekomendacji dla aktualnej i przyszłej działalności ewangelizacyjnej Kościoła w Nigerii.

Autor rozprawy zastosował metodę paradygmatu teologii pastoralnej, choć jej dokładnie nie opisał. Opracował etap kryteriologiczny dotyczący ewangelizacyjnej działalności Kościoła. Następnym krokiem postępowania badawczego był etap kaiologiczny związany z uwarunkowaniami działalności Kościoła w Nigerii. Ostatnim krokiem postępowania badawczego był etap prakseologiczny, pozwalający na sformułowanie postulatów dla aktualnej i przyszłej działalności Kościoła w Nigerii w kluczu nowej ewangelizacji proponowanej przez Jana Pawła II. Tak więc rozprawa została opracowana z wykorzystaniem metody teologii pastoralnej odwołującej się do teologicznej oceny aktualnych w danym czasie i miejscu uwarunkowań posługi Kościoła. Od zasad uniwersalnych, drogą dedukcji, Joseph Abu prowadził badanie do szczegółowych zastosowań w Kościele w Nigerii.

2. Tytuł, struktura i treść rozprawy

Tytuł rozprawy „New Evangelization according to the Teaching of John Paul II as a Basis for the Growth of the Church in Nigeria” precyzyjnie określa obszar prowadzonych badań. Na stronie tytułowej znajduje się jeszcze dookreślenie aspektu formalnego prowadzonych badań, a mianowicie podejście pastoralno-teologiczne do podjętego zagadnienia.

Strukturę rozprawy tworzą: strona tytułowa (s. 1), deklaracja autorstwa (s. 2), spis treści (Table of Contents) zawarty na czterech stronach (s. 3-6), wyrazy wdzięczności (Acknowledgements) (s. 7), wykaz skrótów umieszczone na dwóch stronach (8-9), wstęp (General Introduction) liczący cztery strony (s. 10-13), pięć rozdziałów (s. 14-64; 65-94; 95-134; 135-166; 167-198), zakończenie (Conclusion) liczące pięć stron (199-203) oraz bibliografia (Bibliography) zamieszczona na piętnastu stronach (s. 204-218). Można powiedzieć, że rozdziały, poza pierwszym, wprowadzającym, zachowują walor proporcjonalności.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie biblijne do zagadnienia ewangelizacji. Autor wyjaśnił termin „nowa ewangelizacja” oraz omówił go w szerszym kontekście misyjnej działalności Kościoła.

W rozdziale drugim Joseph Abu przeanalizował nauczanie Jana Pawła II na temat nowej ewangelizacji. Omówił przy tym wnikliwie główne tematy związane z tytułowym zagadnieniem, takie jak: centralne miejsce Chrystusa, godność osoby ludzkiej, znaczenie kultury i zaangażowanie wiernych świeckich w działalność Kościoła.

Kolejny, trzeci rozdział rozprawy stanowi już przejście od uniwersalnych zasad do konkretnej sytuacji Kościoła w Nigerii. Autor rozprawy omówił historyczny rozwój Kościoła w Nigerii oraz jego struktury duszpasterskie. Jako najważniejsze środowisko ewangelizacji wskazał rodzinę, działalność duszpasterzy, wspólnot zakonnych oraz zróżnicowanych wspólnot kościelnych.

W rozdziale czwartym omówione zostały dostrzeżone przez autora rozprawy wyzwania dla ewangelizacyjnej działalności Kościoła w Nigerii. Wśród nich zostały dokładnie przeanalizowane następujące wyzwania: współczesne ideologie filozoficzne (subiektywizm, relatywizm, materializm, modernizm, sekularyzm, egalitaryzm, indywidualizm) następnie konflikty międzyreligijne; brak poczucia bezpieczeństwa; niewystarczające wynagrodzenie pracowników kościelnych; wpływ ruchów zielonoświątkowych; niewystarczająca katechizacja i niewystarczająca znajomość wiary katolickiej wśród wiernych; nieumiejętność korzystania z nowoczesnych środków komunikacji. Na końcu omówione zostały braki w zakresie współpracy duchownych diecezjalnych, zakonników i wiernych świeckich oraz zagadnienia dotyczące problemów małżeństw chrześcijańskich.

Ostatni, piąty rozdział rozprawy, będący prakseologicznym zwieńczeniem postępowania badawczego, zawiera praktyczne rekomendacje służące ożywieniu nowej ewangelizacji w Nigerii.

Dotyczą one takich wymiarów życia Kościoła, jak wspierania uczestnictwa wiernych w życiu sakramentalnym Kościoła, czyli mistagogia i katecheza; formacja podstawowych wspólnot chrześcijańskich i sprawiedliwe wynagrodzenie pracowników kościelnych; pogłębianie duchowości wiernych w szkołach i instytucjach formacyjnych; poprawa i wzmocnienie współpracy między kapłanami, zakonnikami i świeckimi; wykorzystanie nowoczesnych środków komunikacji; promowanie dialogu międzyreligijnego oraz ekumenizmu; promocja zaangażowania wiernych świeckich do odpowiedzialności za kształt życia publicznego; opieka duszpasterska nad ofiarami konfliktów zbrojnych; oraz koordynacja różnych komisji kościelnych na szczeblu krajowym i diecezjalnym.

Niezbędne w rozprawie naukowej zakończenie (s. 199-203) zawiera zwięzłe podsumowanie owoców przeprowadzonych badań. Znalazła się w nim także lista kolejnych badań, jakie można podjąć, korzystając już z tego, co Joseph Abu opracował w swojej pracy naukowej.

3. Merytoryczna wartość rozprawy

Wartość rozprawy tkwi w systematycznym opracowaniu i przypomnieniu nauczania Jana Pawła II na temat nowej ewangelizacji oraz zaaplikowaniu tego nauczania w kontekście działalności Kościoła w Nigerii. Joseph Abu, na podstawie materiału źródłowego, wykazał, że u podstaw nowej ewangelizacji tkwi osobiste nawrócenie chrześcijanina, który, po przyłgnięciu do Chrystusa, staje się autentycznym świadkiem Ewangelii. Ponadto walorem rozprawy jest opis Kościoła w Nigerii jako bardzo dynamicznie rozwijającej się wspólnoty o rosnącym znaczeniu w Kościele na kontynencie afrykańskim oraz w Kościele na świecie. Jednocześnie autor rozprawy wykazał, że Kościół katolicki w Nigerii jest wspólnotą zakorzenioną w tradycji apostołskiej, a jednocześnie jest czynnikiem wpływającym na transformację społeczeństwa nigeryjskiego (s. 100).

Bardzo wartościowe jest w rozprawie wskazanie rodziny jako „Kościoła domowego”, który odgrywa najistotniejszą rolę w ewangelizacji (s. 101-104). To właśnie rodzina odgrywa decydującą rolę w kształtowaniu moralnego i duchowego charakteru nigeryjskiego społeczeństwa.

„W wielu nigeryjskich społecznościach dziadkowie, rodzice i dalsi krewni odgrywają aktywną rolę w formacji religijnej poprzez opowiadanie historii, wspólną modlitwę i udział w życiu parafii” (s. 102).

Cenne w rozprawie jest omówienie bardzo złożonej sytuacji, w jakiej Kościół katolicki funkcjonuje w Nigerii. Pomimo tego, że stanowi mniejszość społeczności, jest ważnym aktorem życia społecznego. Prowadzi działalność ewangelizacyjną, uwzględniając nie tylko kwestie doktrynalne, moralne i dyscyplinarne, ale także społeczno-ekonomiczne i polityczne. Działalność ta jest konfrontowana z takimi problemami, jak korupcja, ataki terrorystów islamskich, ubóstwo i napięcia etniczne. Nowa ewangelizacja prowadzona w takim kontekście łączy głoszenie Ewangelii z działaniami na rzecz sprawiedliwości, pojednania społecznego, pokoju i dobra wspólnego. Joseph Abu wykazał w swojej rozprawie, że nowa ewangelizacja w Nigerii wymaga holistycznych działań, które integrują formację duchową z zaangażowaniem społecznym, katechezę z rozwojem wspólnoty a życie liturgiczne z transformacją etyczną wiernych.

Rozprawa Josepha Abu wykazała, że nowa ewangelizacja opracowana dość szczegółowo w nauczaniu Jana Pawła II jako niezbędna strategia Kościoła, zawiera liczne inspiracje dla aktualnej i przyszłej działalności Kościoła w Nigerii. Zgodnie z tym nauczaniem, zadanie ewangelizacji należy do wszystkich wiernych, duchowieństwa, zakonników i świeckich. Fundamentalną rolę w tym dziele odgrywa rodzina jako „domowy Kościół”. Dzięki odnowionemu zapałowi uczniów Chrystusa, którzy przekonali się o wartości wiary w Niego, a także dzięki zastosowaniu kreatywnych metod i inkulturacji Ewangelii, Kościół może nadal dynamicznie się rozwijać, dawać wiarygodne świadectwo i wpływać na bardziej sprawiedliwe stosunki społeczne w Nigerii.

4. Ocena formalnych aspektów rozprawy

1. Rozprawa jest przygotowana bardzo estetycznie. Zachowuje wymogi formalne stawiane rozprawom doktorskim. Przytaczane stwierdzenia są potwierdzane prawidłowo sporządzonymi przypisami. Przyjęty system sporządzania przypisów jest konsekwentny. Niektóre odsyłacze, jak na przykład 143 (s. 65), są rozbudowane o uzupełniające treści.

Autor wykorzystał literaturę znanych amerykańskich homiletów, teologów pastoralnych, socjologów religii oraz znawców przemian społecznych i kulturowych. Język rozprawy jest poprawny, wolny od niepotrzebnych powtórzeń. Korzystne jest wprowadzenie klarownych punktów i podpunktów w poszczególnych rozdziałach rozprawy, co ułatwia dostrzeżenie spójności omawianych zagadnień oraz ciągłości dostarczanych uzasadnień.

Czytanie rozprawy ułatwia także konsekwentnie stosowane w każdym rozdziale wprowadzenie oraz podsumowanie. Pozwalają one podążać za argumentacją autora. Widać też zastosowanie złotej reguły retoryki: zapowiedź tego, czego czytelnik ma się spodziewać; napisanie istotnych treści i podsumowanie, co istotnego należy zapamiętać.

2. Rozprawa zawiera prawidłowo sporządzony wstęp i zakończenie, a także bibliografię. Jednakże **bibliografia** wymaga dopracowania i uporządkowania. Niejasny jest klucz uporządkowania bibliografii źródłowej: częściowo hierarchiczny, częściowo chronologiczny. Proponuję przyjąć konsekwentne uporządkowanie źródeł w kluczu hierarchicznym i chronologicznym, a w przypadku literatury przedmiotu - alfabetycznym.

Nie jest poprawny podział na: „Bibles, Bible commentaries, papal documents, books, articles and journals, online materials”. Najpierw powinny być źródła rozprawy: Pismo Święte. I tak jest. Następnie powinny być dokumenty soborów, nauczanie Jana Pawła II, inne dokumenty papieskie, dokumenty Kościoła w Nigerii, pozostałe dokumenty kościelne, a potem literatura przedmiotu i literatura uzupełniająca (w tym komentarze biblijne), a tak nie jest.

Drobna sugestia: dokumenty Kościoła są wydawane w określonym dniu. Niekiedy bywają przygotowane wcześniej, a ich proklamacja następuje w wybranym, niekiedy symbolicznym, terminie. Doktorant podał w bibliografii jedynie rok wydania publikacji. Uzupełnienie bibliografii o dokładne daty publikacji dokumentów podniosło by jej walor.

3. Sprawdzenia i aktualizacji, ewentualnie korekty wymagają linki internetowe. Na przykład Joseph Abu podaje statystyki za blogiem internetowym, który może istniał kiedyś, ale aktualnie pod wskazanym linkiem internetowym (CCRN Blog. Vatican Releases Global Catholic Statistical Data. Abuja, 2023. <https://csnigeria.org/category/ccrn-blog/>) nie ma wykazanych informacji.

Dwa różne, wskazane materiały mają ten sam link internetowy:

- Abah, A. Nigeria's Catholics Urged to Participate in More Intensive Evangelization. Abuja: Catholic Communications Nigeria: 2025. <https://www.aciafrica.org/news/11268/nigerias-catholics-urged-to-participate-in-more-intensive-evangelization>

- ACI Africa. Nigeria's Catholics Urged to Participate in More Intensive Evangelization. Nairobi, 2025. <https://www.aciafrica.org/news/11268/nigerias-catholics-urged-to-participate-in-more-intensive-evangelization> (s. 214-215).

Zamiast terminu « prowincje kościelne » (“ecclesiastical provinces”) proponuję użyć terminu „archidiecezje” (“archdioceses”) (s. 98).

4. Przy numerowaniu stron autor zastosował dwie metody: rzymską i arabską. Zdaniem recenzenta, ten podział jest zbędny a ponadto został zastosowany niewłaściwie, w sposób mieszany. Przy dwojakim sposobie numerowania stron należy zachować ciągłość każdego z nich. Tymczasem autor rozprawy rozpoczął od numerowania cyframi rzymskimi, a od strony 10 kontynuował numerację cyframi arabskimi.

5. Jako brak formalny należy odnotować fakt, że rozprawa nie spełnia wymogu uchwały Nr 3/2025 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 30 stycznia 2025 r. w sprawie postępowania o nadanie stopnia doktora rozdz. 2 §4. 4: „Do rozprawy doktorskiej

dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim”.

5. Mankamenty i sugestie

Pomimo wielu walorów rozprawa zawiera też pewne braki i błędy. Na stronie 98 podane są dane statystyczne dotyczące Kościoła katolickiego w Nigerii. Autor rozprawy przytoczył dane za niewiarygodnym źródłem BusinessDay NG, “DR Congo, Nigeria Lead in Africa as Global Catholic Population Increases,” 2023. <https://businessday.ng/life/article/dr-congo-nigeria-lead-in-africa-as-global-catholic-population-increase-1-15-in-2023/> (accessed 30/5/2025). Według tego źródła: “Statistics indicate that the Church in Nigeria has nine ecclesiastical provinces, sixty dioceses, four cardinals (serving and retired), seventy bishops, over 4,250 priests, and an estimated Catholic population of fifty million”. Korekty wymaga podana liczba katolików i liczba księży pracujących w kraju.

W poważnej rozprawie doktorskiej, w której opisywany jest Kościół w Nigerii należy korzystać z poważnych źródeł. Najlepszym w tym zakresie, ale niestety nieobecnym w bibliografii, jest *Annuario Statisticum Ecclesiae*. To autorytatywne źródło dostarcza wiarygodne dane dotyczące działalności Kościoła na świecie oraz dane statystyczne. Ostatnia edycja *Annuario Statisticum Ecclesiae* z 2025 r. podaje dane z lat 2022–2023.

Nawet “Vaticannews” podaje inne dane statystyczne niż Josepha Abu:

„Africa includes 20% of the Catholics of the entire planet and is characterized by a highly dynamic spread of the Catholic Church. The number of Catholics increased from 272 million in 2022 to 281 million in 2023, with a relative variation of +3.31%. The Democratic Republic of Congo confirms its first-place position for the number of baptized Catholics, with almost 55 million, followed by Nigeria with 35 million; Uganda, Tanzania, and Kenya also register significant figures” (*New Church statistics reveal growing Catholic population, fewer pastoral workers* (March 20, 2025), <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2025-03/pontifical-yearbook-2025-priests-religious-statistics.html>).

Różnica 15 milionów katolików jest więc znaczna. Przy czytaniu rozprawy doktorskiej chciałoby się ufać, że dane są rzetelne, czerpane z wiarygodnych źródeł. W tym przypadku tak nie jest. Ten mankament da się łatwo skorygować przed publikacją rozprawy.

Dość niezręczne, zdaniem recenzenta, jest sformułowanie użyte przy omawianiu metody zastosowanej w rozprawie (s. 12), w którym autor stwierdza, że „zastosowano podejście bibliograficzne, czerpiąc z Pisma Świętego, Katechizmu Kościoła Katolickiego, Kodeksu Prawa Kanonicznego, encyklik papieskich, adhortacji apostolskich, dokumentów soborowych, książek, artykułów w czasopiśmie i wiarygodnych źródeł cyfrowych. Ma to na celu zapewnienie, że badanie opiera się na autorytatywnych źródłach i spełnia współczesne standardy. Sformułowanie to nie dotyczy metody, ale stanowi opis źródeł i materiału badawczego i to powinno jasno wybrzmieć.

6. Zagadnienia do dyskusji

Na s. 16 autor stwierdza, że nowa ewangelizacja jest szczególnie potrzebna w Nigerii:

“This vision is particularly necessary in Nigeria, a nation where Christianity is vibrant yet deeply tested. Nigeria faces severe persecution from extremist groups, communal violence, and targeted attacks on Christian communities. These realities have shaken families, destroyed parishes, and left many Christians traumatized. In such an environment, the New Evangelization strengthens Christians to remain steadfast, hopeful, and courageous. It reminds them that faith is not merely a cultural identity but a living relationship with Christ who walks with them in suffering”.

Jak uzasadnić stwierdzenie autora rozprawy, że nowa ewangelizacja jest szczególnie potrzebna w Nigerii (por. s. 16). Czy nie jest tam raczej potrzebna szerzej rozumiana ewangelizacja jako taka? Jakie relacje zachodzą w praktycznej działalności Kościoła w Nigerii w zakresie ewangelizacji, nowej ewangelizacji, apostołstwa i działalności misyjnej? Jaki jest wkład kolejnych papieży po Janie Pawle II: Benedykt XVI, Franciszek, Leon XIV, w posługę przepowiadania Kościoła?

7. Podsumowanie oceny rozprawy

1. Recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi stawiane tego typu pracom. Dowodzi, że jej autor posiada ogólną wiedzę teoretyczną z dyscypliny nauki teologiczne. Opracowuje zagadnienie, czerpiąc z tekstów źródłowych: z Pisma Świętego i tekstów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Doktorant wykazał się rozległą wiedzą teoretyczną z dyscypliny teologii oraz historii własnego kraju, Nigerii. Wykazuje zdolność stosowania metody teologii pastoralnej: uwzględnia elementy kryteriologiczne, kairolologiczne i postulatyczne.

2. Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Na podstawie źródeł teologicznych oraz danych historycznych i statystycznych autor omówił wnikliwie teorię „nowej ewangelizacji” wypracowaną w teorii i w praktycznej działalności papieża z Polski, a także dokonał aplikacji tego nauczania do kontekstu działalności Kościoła w Nigerii. Dobrze opisał kontekst działalności Kościoła w omawianym środowisku czerpiąc z danych demograficznych oraz innych źródeł wykorzystywanych w naukach społecznych. Zaproponował też postulaty dotyczące zwiększenia efektywności „nowej ewangelizacji” Kościoła w Nigerii, które obejmują zarówno pogłębienie wiary ochrzczonych, jak i poprawę codziennego życia społeczeństwa Nigerii.

3. Rozprawa doktorska wykazuje umiejętności doktoranta do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Doktorant opanował umiejętność formułowania celu badawczego i konsekwentnego stosowania metody postępowania badawczego. Wykazał się też znajomością literatury przedmiotu.

8. Wniosek końcowy

Po wnikliwej lekturze i analizie rozprawy doktorskiej ks. Josepha Inarigu Abu, działając na podstawie uchwały Nr 3/2025 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 30 stycznia 2025 r. w sprawie postępowania o nadanie stopnia doktora w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na podstawie art. 192 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2024 r. poz. 1571, ze zm.), a także Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r., (Rozdział 1 § 6), (Dz.U. 2018 poz. 261) **stwierdzam, że rozprawa spełnia warunki ustawowe wymagane w postępowaniu o nadanie stopnia doktora. Składam wniosek o dalsze procedowanie postępowania.**

Kraków, 1 września 2026 roku

ks. prof. dr hab. Henryk Sławiński